

A GYŐRI HÍDFŐ KIÉPÍTÉSE ÉS VÉDELME, 1944–1945

A győri hídfő kiépítése

A győri hídfő arcvonalát a német 6. hadsereg utászparancsnoksága 1944. december 5-ig szemrevételezte, és az állások vonalát kijelölte.¹ A Győr környéki tábori erődítések a „Zsuzsanna” állás szerves részét alkották. Ezt a Felvidéken és az Északnyugat-Dunántúlon kiépített ellenállási övet a bécsi hadászati irány lezárására tervezték a Rába folyó mentén. Jellemét tekintve a Dunántúlon tábori erődítési elemekkel kombinált folyóvédelem volt Győr, Rábaszentmihály, Mórchida, Rábaszentandrás, Sárvár, Rábahidvég és Körmend fő védelmi támpontokkal, az átkelési pontok védelmére összpontosítva.

A hídfő kiépítésének munkálataival a m. kir. 202. honvéd munkásdandárt bízták meg, amelynek parancsnoka vitéz nemes székelyudvarhelyi Kassay-Farkas László címzetes altábornagy² volt.

A dandár szűkebb törzse 1944. december 12-én indult útnak Bicskéről a kijelölt új álláspontjára, Győrszentmártonba. Az alárendelt munkásalakulatok ezzel egy időben megkezdtek menetüket Győrbe és a város déli előterébe, egy menetvonalon, alakulatonként egy-egy oszlopban. A dandártörzs gépkocsioszlopa a hideg időben a sok motorhiba és defekt miatt csak késő éjjel ért Győrszentmártonba.³

Másnap kiderült, hogy Győrszentmárton és a 202. honvéd munkásdandár tervezett elhelyezési körlete tele volt német csapatokkal, valamint magyar újoncokkal. Itt rendezkedett be a német Dél Hadseregcsoport (*Heeresgruppe Süd*) parancsnokságának egy része is. Emiatt a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka intézkedett, hogy a dandár törzse, az ezzel korábban összevont 122. erődítési kirendeltség és a munkásalakulatok Győr nyugati részén helyezkedjenek el. Kassay-Farkas altábornagy aznap Ajkán térképre rajzolva megkapta a győri szűkebb és tágabb hídfő kijelölt arcvonalát.⁴

December 14-én megszületett az elképzelés a munkásdandár erőinek alkalmazásáról. Eszerint a kijelölt védelmi terepszakasz déli részén a dandár egy munkásezredének állománya fog dolgozni. A középső és északi szakaszt (utóbbi volt a tényleges hídfő) egy-egy

¹ A német 6. hadsereg zsákmányolt iratai az orosz Védelmi Minisztérium Központi Irattárában (Podolszk) (a továbbiakban: CAMO) f. 500, op. 12472, gy. 380, li. 114.

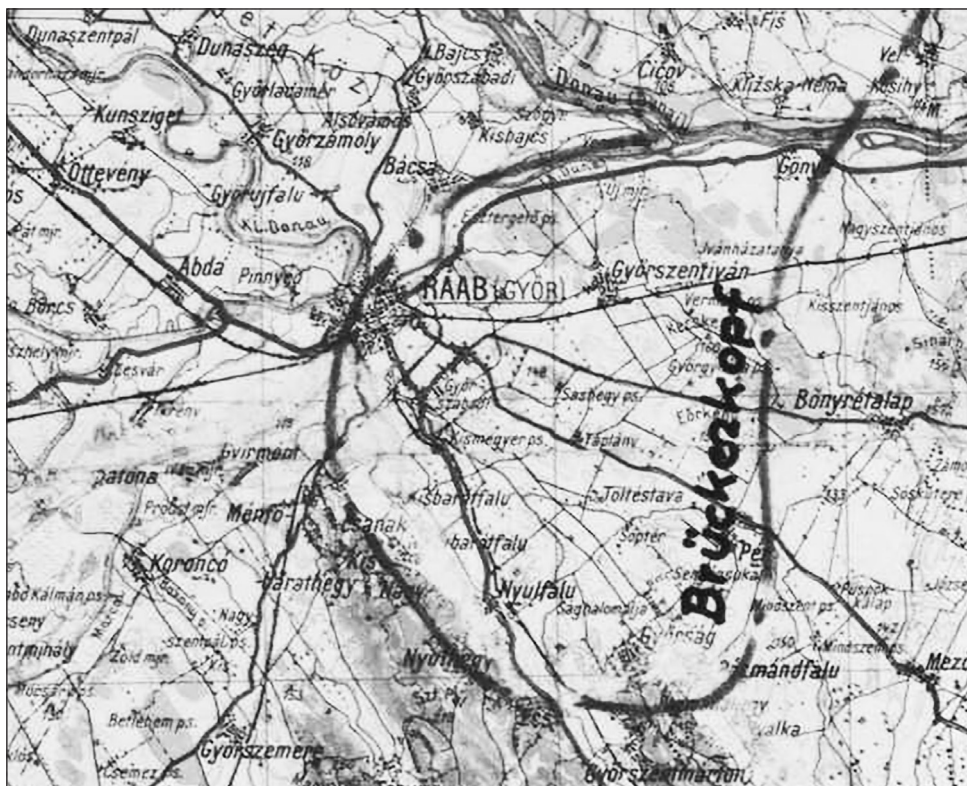
² Vitéz székelyudvarhelyi Kassay-Farkas Lászlót (1889–1950) vezérőrnagyként 1943. május 1-jével nyugállományba helyezték, majd reaktiválták. 1943. szeptember 27-én címzetes altábornagy lett. Utolsó aktív beosztása 1942. október 1. és 1943. február 1. között volt, mint a honvédség műszaki felügyelője.

³ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1944. december 12.

⁴ Uo. 1944. december 13. Legjobb tudomásunk szerint ez a vázlat sajnos nem maradt fenn, ahogy a munkásdandár hadinaplójának egyéb mellékletei sem.

munkásezred törzsének irányításával, de a helyi polgári lakosság munkaerejével tervezték elkészíteni.⁵

December 15-én délután Győrben értekezletet tartottak, ahol Kassay-Farkas altábornagy előadta Magyarffy Gyula győri kormánybiztosnak (egyben főispánnak) és dr. Karsay Árpád polgármesternek, hogy a védelmi munkálatok elvégzéséhez naponta 2700 főnyi polgári munkaerőre lesz szükség. A tervek szerint a már létező – páncéllhárításra is alkalmas – légvédelmi tüzelőállásokat és az addig már elvégzett helyi erődítési munkákat kapcsolják be a hídfő kiépítésébe.⁶

1. kép: A győri hídfő vonalvezetése német térképvázlaton

December 16-án a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka ismét tárgyalt a polgármesterrel és a Nyilaskeresztes Párt helyi vezetőjével a polgári lakosság erődítési munkára való alkalmazásáról. Kassay-Farkas altábornagy felszólította a nyilas párt helyi vezetőjét, hogy „erő-

⁵ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1944. december 14.

⁶ Ou. 1944. december 15.

teljesen vegyen részt a győri hídfő építési munkálatainak megszervezésében és vezetésében”⁷

December 17-én a dandár parancsnoka szemrevételezte a győri szűkebb hídfő védelmi állásait. Mivel a már korábban elkészített légvédelmi tüzelőállásokat is be kellett vonni szűkebb hídfő arcvonalba, annak kiépítendő vonala mintegy 6 km-rel meghosszabbodott.⁸

December 18-án a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka kiadta a hídfő állásainak kiépítésére vonatkozó parancsát, s ezzel kezdetét vette a tényleges erődítési munka. Mivel a tervek szerint naponta 2700 főnyi polgári személy dolgozott volna a hídfőn, a dandár parancsnoka az ő élelmezésükre aznap 35 nagy üstöt és 70 vödört szerzett.⁹

December 19-én a dandárparancsnok megbeszélést folytatott az Országos Erődítési Parancsnokság egyik tisztjével a hídfő kiépítéséhez szükséges mintegy 15 tonna szögesdrót, 15 000 négyzetméter kátránypapír és 1-2 tonna szeg biztosításáról.¹⁰

December 20-án megindultak a szűkebb hídfő építési munkálatai. Ugyanakkor a tervezett 2700 főnyi polgári munkaerő helyett már az első nap is mindössze 1000 ember állt munkába. A 202. honvéd munkásdandár parancsnoka magához kérte a kormánybiztos főispánt és Győr polgármesterét, majd felszólította őket, hogy a polgári lakosságra erősebb nyomást gyakoroljanak, és az utcákon razziákkal ellenőrizzék a férfilakosságot.¹¹

December 21-én Kassay-Farkas altábornagy megtekintette a szűkebb hídfő építési munkálatait, amelyeken még mindig csupán körülbelül 1000 fő polgári egyén dolgozott. Néhány munkahelyet leszámítva az ő meleg étkeztetésük sem volt megoldott. A munkavégzésben jó példával jártak elöl az első munkaütembe beosztott bencés rendház tagjai.¹²

December 22-én a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka a szűkebb hídfő déli területét látogatta meg, ahol a munkások között jelentősebb létszámban bírakat és protestáns lelkészeket talált. Aznap már mintegy 2100 főnyi polgári személy dolgozott az erődítéseken. Az ő napi egyszeri meleg étkeztetésük már megoldódott, ami az egyre hidegebbre forduló időjárás miatt rendkívül fontos volt. Kassay-Farkas altábornagy este megbeszélést folytatott dr. Kollár Károly alezredessel, a győri magyar légvédelmi tüzeralakulatok parancsnokával arról, hogyan állítsák be az ütegeket a hídfő páncélelhárító tűzrendszerébe.¹³

December 23-án a Győrsziget-hídfőben már csak 276 polgári személy vette fel a munkát. Kassay-Farkas altábornagy a győri polgármesterrel és a kormánybiztossal ismét a razziák bevezetéséről tárgyalt.¹⁴

⁷ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1944. december 16.

⁸ Uo. 1944. december 17.

⁹ Uo. 1944. december 18.

¹⁰ Uo. 1944. december 19.

¹¹ Uo. 1944. december 20.

¹² Uo. 1944. december 21.

¹³ Uo. 1944. december 22.

¹⁴ Uo. 1944. december 23.

A munkálatokat lassította, hogy a hideg időjárás következtében erősen (30 cm mélyen) fagyott talajt főleg csákánnyal próbálták feltörni, ami viszont hiánycikk volt ekkoriban.

December 27-én a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka Alsópályon tárgyalt az Országos Erődítési Parancsnokság parancsnokával, vitéz Solymossy Ulászló vezérőrnaggyal és vezérkari főnökével, ahol ismét kért a győri hídfő számára 15 tonna szögesdrótot, 2000 négyzetméter kátránypapírt, másfél tonna szeget és 5-6000 földszerszámot (főleg csákányt).¹⁵

December 28-án Kassay-Farkas altábornagy arról intézkedett, hogy a győri tágabb hídfőt a továbbiakban a 807. munkásezred négy zászlóalja, a szűkebb hídfőt a 806. munkásezred négy zászlóalja, a Rába-állást a győri húrállással és a Kis-Duna-állással együtt a 212. erődítési csoport három zászlóalja építi.¹⁶

December 30-án Győr lakosságából mintegy 600 fő végzett munkát a hídfő kiépítésével összefüggésben. Az ismét szorgalmazott razziákba bevonták a 202. honvéd munkásdandár saját karhatalmi századát is.¹⁷

1945. január első napjaiban a munkára jelentkezett polgári személyek létszáma 150–200 főre csökkent. A dandárnál újabb intézkedéseket fogantatosítottak a városi szervekkel közösen annak érdekében, hogy január 9-től naponta három helyszínen összesen 1500 polgári személy dolgozzon az erődítéseken.¹⁸

Január 6-án az Országos Erődítési Parancsnokság rendeletére a győri hídfőben munkát végzett alakulatok közül Kőszegre, a 126. erődítési kirendeltség számára útba indították az alábbi (idősebb, 35 év feletti sorköteles évfolyamokból és leventékből szervezett) munkásszázadokat:

- a 100/123. [idősebb állományú] munkásszázadot 128 fővel;
- a 100/410. [levente] munkásszázadot 116 fővel;
- a 100/414. [levente] munkásszázadot 123 fővel;
- a 100/416. [levente] munkásszázadot 125 fővel;
- a 100/418. [levente] munkásszázadot 106 fővel;
- a 100/419. [levente] munkásszázadot 122 fővel;
- a 100/510. [levente] munkásszázadot 125 fővel;
- és a 100/514. [levente] munkásszázadot 127 fővel.¹⁹

Január 7-én a munka műszaki kivitelezésében is gondok adódtak, ugyanis az Országos Erődítési Parancsnokság új rendeletet adott ki a védelmi létesítmények kiépítésének utólagos szabályozására. Eszerint az egyes védőállások második harckocsiárkát az első harckocsiárkától nem az eddigi 150–200 méteres távolságban, hanem 600–800 méterre kellett léte-

¹⁵ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1944. december 27.

¹⁶ Uo. 1944. december 28.

¹⁷ Uo. 1944. december 31.

¹⁸ Uo. 1945. január 6.

¹⁹ Uo. 1945. január 6.

síteni. Az elvégzett munka és a már elkészített erődelemek tükrében ezt a rendeletet a legtöbb terepszakaszon már nem lehetett végrehajtani.²⁰

Január 8-án megegyezés született arról, hogy a Győrben és környékén állomásozó honvédalakulatok és intézetek állománya bekapcsolódik a hídfő építési munkálataiba. Ennek eredményeképpen a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka az alábbi alakulatokat vehette igénybe:

1. tüzér kiképző és felszerelő központ (Nyúlfalu) 1000 fővel;
2. tüzér kiképző és felszerelő központ egyéb erői 1500 fővel;
3. a Fegyveres Nemzetszolgálat győri létszámának 50%-a;
4. Győr őrszázad 40 fővel;
5. Csapatgyűjtő tábor (Győr) állománya.²¹

Január 9-én a dandár kézhez kapta a Fővezérség újabb utasítását, miszerint a győri hídfőben az egyes hídfőállásokban a harckocsiárkokat ne az egymás mögött kiásott harcárkok vonala mögé helyezték, hanem a két harcárkok közé. Ez újabb kellemetlen meglepetést jelentett, amely miatt a dandártörzs dolgozhatta át a munkatervet. Ahogy az a dandár hadinaplójában olvasható: „Az új rendszer a külső hídfőnél még nehézségek nélkül alkalmazható lesz, de a szűkebb hídfőnél nehézségekbe fog kerülni. Nehézséget fog okozni az a körülmény, hogy a szűkebb [hídfőben] két harcárkok vonala egymáshoz a régi rendszer alapján közel van telepítve, és kérdéses, hogy itt harcászatiilag helyesen telepíthető lesz-e egy átfutó harcárkok; kérdéses lesz, hogy az így jó egynéhány 100 m-re előre telepített harckocsiárkot [a] már beépített nagyszámú légvédelmi tüzérség a földi harcra előkészített állásából hatásosan tűz alá tudja-e venni, és végül, hogy a belső hídfő harckocsiárka már ki van tűzve, és ezt két-három nap múlva [a] dandár munkaterve szerint több ezer emberrel munkába kellene venni, mely tömeg munkelő[t], ha egy új harckocsiárkot kell kitűzni, a kitűzés befejeztéig alkalmazni nem tudjuk.”²²

Január 12-i adatok szerint a 202. honvéd munkásdandár 917., 921., 922., 923., 925., 927., 928., 929. és 980. munkásszázalójának alárendeltségében az alábbi századok²³ dolgoztak Győr körzetében:

- a 100/512. [levente] munkásszázad 66 fővel;
- a 202/7. kiegészítő munkásszázad 111 fővel;
- a 100/415. [levente] munkásszázad 106 fővel;
- a 206/1. kiegészítő munkásszázad 43 fővel;
- a 122/4. kiegészítő munkásszázad 123 fővel;
- a 9046. katonai munkásszázad (létszámára nincs adat);
- a 109/121. kiegészítő munkásszázad 128 fővel;

²⁰ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. január 7.

²¹ Uo. 1945. január 8.

²² Uo. 1945. január 9.

²³ A katonai munkásszázadok túlkoros és/vagy nemzetiségi (szerb, ruszin, román) sorköteles katonákból, a kiegészítő munkásszázadok (a kereten kívül) zsidó származású hadkötelesekből álltak.

a 206/2. kiegészítő munkásszázad 91 fővel;
a 202/2. kiegészítő munkásszázad 116 fővel;
a 202/?. kiegészítő munkásszázad 50 fővel;
a 203/5. kiegészítő munkásszázad 36 fővel;
a 111. vasútépítő század (létszámára nincs adat);
a 625/104. kiegészítő munkásszázad 98 fővel;
a 100/417. [levente] munkásszázad 116 fővel;
a 122/3. kiegészítő munkásszázad 127 fővel;
a 211/1. kiegészítő munkásszázad 174 fővel;
a 211/2. kiegészítő munkásszázad 48 fővel;
az 5006. katonai munkásszázad (létszámára nincs adat);
a 203/1. kiegészítő munkásszázad 97 fővel;
az 5046. katonai munkásszázad 111 fővel;
a 8102. katonai munkásszázad 140 fővel;
a 203/2. kiegészítő munkásszázad 57 fővel;
a 8024. katonai munkásszázad 153 fővel;
a 625/45. kiegészítő munkásszázad 138 fővel;
a 215/2. kiegészítő munkásszázad (létszámára nincs adat);
a 203/6. kiegészítő munkásszázad 123 fővel;
a 122/1. kiegészítő munkásszázad 74 fővel;
a 625/26. kiegészítő munkásszázad 70 fővel;
a 222/10. kiegészítő munkásszázad 48 fővel;
a 222/7. kiegészítő munkásszázad 74 fővel;
a 217/1. kiegészítő munkásszázad 40 fővel;
a 100/309. munkásszázad 72 fővel;
a 600/10. kiegészítő munkásszázad 105 fővel;
a 8023. katonai munkásszázad 62 fővel;
a 202/6. kiegészítő munkásszázad 100 fővel;
a 100/400. [levente] munkásszázad 177 fővel;
a 222/8. kiegészítő munkásszázad 58 fővel;
a 222/9. kiegészítő munkásszázad 48 fővel;
a 202/3. kiegészítő munkásszázad 134 fővel;
a 625/105. kiegészítő munkásszázad 195 fővel.²⁴

Január 14-én a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka utasította az arra kijelölt magyar és német tiszteket, hogy a győri szűkebb hídfő első harcárkában jelöljék ki a golyószórók és géppuskák tüzelőállásait, és tervezzék meg a Rába-hidak meglepetésszerű szovjet páncél-

²⁴ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. január 12.

lostámadás elleni védelmét. Ezt páncéltörő ágyúkkal és harcokosi elleni aknákkal tervezték.²⁵

A munkaerő terén nem jelentett különösebb segítséget a Győr környéki alakulatok korábbi bevonása sem, mivel a tüzerkiképző és -felszerelő központ mintegy 2500 katonája még január 16-án sem vonult ki munkára.²⁶

Másnap, január 17-én újabb megegyezés született a dandár, valamint a tüzerkiképző és -felszerelő központ között, miszerint utóbbi január 18-tól naponta 300 főt ad az erődítési munkákra, a Ménfőcsanakon állomásozó m. kir. 8. tábori tüzérosztály pedig 90 főt.²⁷ E létszám január 18-tól valóban fel is vette a munkát.

Január 22-én Walther Krause altábornagy²⁸, a német 6. hadsereg mögöttes seregterület-parancsnoka, valamint Schmidt ezredes, Győr akkori német harcparancsnoka (*Kampfkommandant*) tisztelegő látogatást tettek Kassay-Farkas altábornagnál. Ahogy a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka a hadinaplóban megjegyezte: „Most már nemcsak a győri kampfkommandant, hanem a német 6. hadsereg kettős ellenőrzése alá kerültünk. Krause német altábornagy nehéz (passzív) ember benyomását kelti.”²⁹

Január 23-án a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka megbeszéléseket folytatott többek között Kubányi László ezredessel, Győr város magyar katonai parancsnokával arról, hogy a győri lakosság munkától való igazolatlan távolmaradása miatt január 21-től 50 fő csendőr és 20 rendőr, valamint detektívek bevonásával gyűjtik össze a szükséges munkaerőt.³⁰

A munkálatokat azonban nemcsak a munkaerő hiánya, de a rendkívül hideg időjárás is hátráltatta: „a már napok óta tartó kemény hideg és az ezt fokozó északi szél a talajt annyira átfagyasztotta, hogy a csákányok szikrát vetve szinte visszapattannak a fagyott földről”.³¹

Január 28-án a 202. honvéd munkásdandár új hadrendje lépett életbe, amelyben a 806. és 807. munkásezred és a XIV. erődítési csoport mellett megjelent a Győri munkásezred is, állományában az 5., 927. és 980. munkászászlóaljjal (ezek mindegyike négy-négy munkás-és/vagy erőd-munkásszázaddal rendelkezett).³²

Január 25-én a tüzerkiképző és -felszerelő központ értesítette a dandárt, hogy ettől kezdve további 350 főnyi legénységet vezényel naponta erődítési munkára.

Az 50–60 cm mélyen átfagyot talajba csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett kiásni a 2 m mély harcokosiárkokat.³³

²⁵ 1945. január 15-én a német 541. utász anyagi zászlóalj 160 darab faláda-aknat (*Holzkasten-Mine*) bocsátott e célra a magyar 202. munkásdandár rendelkezésére.

²⁶ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. január 14.

²⁷ Uo. 1945. január 17.

²⁸ Walther Krause (1890–1960) altábornagy a német 6. hadsereg 593. mögöttes seregterület-parancsnokságának élén állt 1944. október 15-től. A 170. gyaloghadosztály parancsnokaként 1943 júniusában megkapta a német Vaskereszt lovagkeresztjét is.

²⁹ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. január 22.

³⁰ Uo. 1945. január 23.

³¹ Uo. 1945. január 24.

³² Uo. 1945. január 25.

³³ Uo. 1945. január 25.

ukrajnai Kovel városának megerősített támpontként való védelmét is irányította 1944. április közepétől május elejéig. Megvitatták a közös teendőket, miután a győri hídő immár közvetlenül a német 6. hadsereg alárendeltségébe került. Ennek oka az volt, hogy a szovjet csapatok január 6-án indított támadásukkal a Dunától északra átmenetileg Komáromot és Érsekújvárt is kis távolságra megközelítették.

Január 29-én Győrben mínusz 17 Celsius-fokot mértek, és erős volt az északi szél, emiatt a dandárparancsnokság korán reggel, még a munka megkezdése előtt lefújta az asznapi munkavégzést. A dandárnak nagy gondot jelentettek a heves hóátfúvások okozta úttorlaszok is.³⁶

Február 2-án Szálasi Ferenc parancsára a vármegyei katonai parancsnok és a győri állomásparancsnok irányításával Győrben és környékén nagyszabású razziát tartottak a honvédalakulatok a polgári lakosság ellenőrzésére. Ennek eredményéről sajnos a 202. honvédmunkásdandár hadinaplója nem tartalmaz adatokat.³⁷

Február 4-én a korábbi hideg időjárás helyett immár az olvadás hatásaival kellett megküzdenie a győri hídőt építő erőknek. A gyorsan érkezett enyhülés hatására a harckocsiárkokban álló havat nem sikerült időben kiemelni, így sok helyen az árkok fala átázott és beomlással fenyegetett. A győri polgári lakosság továbbra sem vett részt kellő mértékben a védelmi munkálatokban.³⁸

Február 6-án a 202. honvéd munkásdandár újabb feladatot kapott. Ezúttal arra utasították, hogy a forgalmasabb közutakon a harckocsiárkokat 70 tonna teherbírású hidakkal kell át-hidalni.³⁹ Az intézkedés háttérében az állt, hogy a német hadvezetés biztosítani akarta a legnehezebb, Tiger B nehéz harckocsijainak mozgását a győri hídőn keresztül is. A hidak elkészítésében a dandárnak a Győrbe érkezett m. kir. 101. hidászszázalóaljjal kellett együttműködni.

Február 13-án Kassay-Farkas altábornagy és Degener vezérőrnagy megbeszélést tartott a győri hídő védelmével kapcsolatban. Megállapodtak abban, hogy a győri hídőből Komáromba előretolt német légvédelmi tüzérség helyébe lépő magyar légvédelmi ütegek (a m. kir. 9. honvéd légvédelmi tüzérszázaló) hatékonyabb páncélelhárítása érdekében a szűkebb hídőben közvetlenül a már korábban kiemelt harckocsiárkok mögött foglalnak tüzelőállásokat. A tervezett útzárak biztosítására két magyar utászszázadot páncéltromboló fegyverzetrel akartak ellátni és kiképezni. A kiképzés céljaira a németek egyelőre 10 páncéltrombolót adtak át.⁴⁰

Március 20-án a 202. honvéd munkásdandár parancsnoka a hídő kiépítésében érintett más tisztekkel együtt bemutató gyakorlaton vett részt a győri Wagon- és Gépgyárban. Itt az 1944 M lövő tányérakna (röviden: lőtak) páncélosok és gyalogság elleni alkalmazását mu-

³⁶ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. január 29.

³⁷ Uo. 1945. február 2.

³⁸ Uo. 1945. február 4.

³⁹ Uo. 1945. február 6.

⁴⁰ Uo. 1945. február 13.

tatták be éles aknák elműködtetésével. A bemutatóra meghívták Krause altábornagyot és Degener vezérőrnagyot is, de ők kimentették magukat. Ahogy arról a dandár hadinaplója beszámolt: „Először Muzsai [András] alezredes az Országos Erődítési Parancsnokságtól ismertette a lótak szerkezetét és alkalmazását, azután egyet kilőttek kb. 6 m távolságra felállított páncéllemez nyalábra. A lótak a kilövés pillanatában három részre szakadt ugyan, az egyik nagyobb repesz mégis 7 db 10 mm vastag lemezt lyukasztott át. Bemutatást nyert a lótak alkalmazása gyalogság ellen is, az eléje helyezett kavicsshalommal. A lótak acélmagja kis repeszdarabokra szakadt, az előtte lévő nagy kavics tömeget is nagy távolságra vetette nagy erővel. Kívánatosnak látszik azonban a kavicsot a lótak elé kőszekrénybe helyezni, hogy így a szórás jobban legyen irányítható.”⁴¹

Március 23-án a 202. honvéd munkásdandár és a győri hídfő a német 6. (SS-) páncélos-hadsereg alárendeltségébe került.

Március 24-én a 202. honvéd munkásdandár zöme elvonult Darnózselibé, Pinyédre, Győrladomérbe és Győrzámolyba. Győrben kizárólag a dandár szűkebb törzse állomásozott továbbra is. Kassay-Farkas altábornagynak nagy nehézséget okozott a hídfőben létesített harcokosiárok-hidak robbantásra való előkészítése, illetve a lövő tányéraknak felügyelete. Utóbbiakat ugyanis a dandár rendelkezésére álló önálló utászs századokra nem bízhatták, mert ezek legénysége nem volt kiképezve a működtetésükre. Helyettük az altábornagy két másik századot kért a Honvédelmi Minisztériumtól az Országos Erődítési Parancsnokságon keresztül, de kérését nem teljesítették.⁴²

Március 25-én beérkezett Győrbe a m. kir. VI. utászsászlóalj (Szörényi Károly alezredes), amely a 202. honvéd munkásdandár parancsnokától azt a feladatot kapta, hogy két, egyenként 180 fős századával a hídfő jobbszárnyán a Veszprém felé vezető vasútvonalig bezárólag, onnan északra, valamint Kiskeszzi, Nagyszentjános, Pér, Győrság, Ács, Fényő vonala mögött, egészen a Rába-hidakig készítsék elő a páncélelhárító rendszer műszaki építményeit (főleg a harcokosiárok hídjait) robbantásra, szükség esetén hajtsák végre az élesítést, a korábban odatelepített lövő tányéraknákat vegyék át az önálló utászs századoktól, és a lehetőségeikhez mérten vegyenek részt páncélöklökkel a főbb útvonalak mentén, főként a harcokosiárok-hidak körzetében a páncélosok elleni közelharcban.⁴³

Március 26-án a szovjet csapatok közeledésének hírére a 202. honvéd munkásdandár 807. és 815. munkászredét a Rába folyó vonala mögé vonták vissza. A 806. munkászred még mindig a győri szűkebb hídfőben állomásozott azzal a paranccsal, hogy ha a szovjetek elérik Ménfőcsanakot, akkor az ezred Győrújfalura vonuljon vissza, majd onnan Levél irányában. Ahogy a dandár hadinaplója fogalmaz: „A dandárparancsnok és szűkebb törzsében a mai nap folyamán az a benyomás alakult ki, hogy a német erők elégtelensége, az oly sokszor hangoztatott nagyobb német tartalékok nemlétezése következtében (ezek beérkezésére

⁴¹ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. március 20.

⁴² Uo. 1945. március 24.

⁴³ Uo. 1945. március 25.

ugyanis eddig semmiféle jel nem mutat), a fontos győri hídfőt, ezzel tehát egyben a Rába-állást, vagyis a magyar hazában az utolsó előkészített védőállást komolyan tartani nem fogják.”⁴⁴

A győri hídfő védelme

1945. március 27-én kora hajnalig a szovjet 46. hadsereg csapatai Keréktelekitől északra és a Kisbér–Nagyigmánd szakaszon elért betöréseiket kihasználva, a német 6. páncéloshadosztály és a 2. SS-páncéloshadosztály arcvonalát viaszorították a Ménfőcsanak–Nyúl–Györszentmárton–Bőnyrétalap vonalra. A 6. páncéloshadosztály a győri hídfő déli–délkeleti részét, a 2. SS-páncéloshadosztály pedig a keleti és északkeleti részét védte.⁴⁵

Napközben a német 6. páncéloshadosztály jobbszárnyát több ezred erejű szovjet támadás is érte, egyikük el is foglalta Gyirmótot (Ménfőcsanaktól északnyugatra). A szovjetek két helyen is betörték Ménfőcsanakra, de ezeket a németek felszámolták. Az Écs déli részére behatolt szovjet erőket egy azonnali ellenlökés kivetette onnan. A szovjetek Györszentmártont páncélosokkal támogatott lövészerőkkel elfoglalták.⁴⁶

A 2. SS-páncéloshadosztály jobbszárnyát csupán zászlóalj erejű szovjet lekötő támadások érték, de a balszárnyát jelentős páncéloserőkkel támadták.

Délután 13 órakor a szovjet 23. harcokocsihadtest erői tüzérségi előkészítés után megrohamozták Bőnyrétalapot, de a 2. SS-páncéloshadosztály harcokocsijai és rohamlövegei, valamint tüzérsége tüzeiben nem jártak sikerrel. A szovjetek egy kiegészített T-34/85 harcokocsit veszítettek.⁴⁷ A Bakonyér hídját a németek felrobbantották. A szovjet hadtest dandárjai 14 órakor elfoglalták a Bőnyrétalaptól északra lévő magaslatokat, és ezzel egy 4 km mély betörést értek el. Közben az 56. gépkocsizó lövészdandár Bőnyrétalaptól 1 km-re északnyugatra átkelt a Bakonyéren, és 21 órakor elfoglalta Bőnyrétalapot.⁴⁸

A németek által előző nap már szinte teljesen kiürített Péren csupán utóvédként hátrahagyott néhány SS-páncélos vívott halogató harcot a település Új utcájában a Dörögnél és a helyi csárdánál elfoglalt tüzelőállásokból a Püspökfalap és Pázmándfalu felől támadó szovjet erők ellen. Végül a szovjetek másnap hajnali 5 óra körül meglepetésszerűen elfoglalták Pért.⁴⁹

⁴⁴ HL m. kir. 202. honvéd munkásdandár hadinapló másolata, 1945. március 26. A 202. honvéd munkásdandár parancsnoka, szűkebb törzse és a 806. munkásezred 1945. március 27-én hagyta el Győrt, és Mosonmagyaróvár körzetébe vonult.

⁴⁵ A 6. páncéloshadosztálynak március 24-én 17 bevethető Panther és 6 Panzer IV harcokocsija, valamint 5 Jagdpanzer IV vadászpáncélosa volt. A 2. SS-páncéloshadosztály március 24-én 2 bevethető Panther és 5 Panzer IV harcokocsival, 3 StuG. III rohamlöveggel, 2 Panzer IV/70 (V) és 5 Jagdpanther vadászpáncélossal rendelkezett. Lásd National Archives and Records Administration (Washington) (a továbbiakban: NARA) T311, R163, F7215117. A Magyarországon harcolt német hadosztályok esetében ennél később leadott páncélosállomány-jelentés nem maradt fenn.

⁴⁶ NARA T311, R162, F7214793.

⁴⁷ CAMO f. 243, op. 2928, gy. 148. li. 18. A 23. harcokocsihadtest 1945. márciusi hadinaplója. Másolata a szerző birtokában.

⁴⁸ CAMO f. 240, op. 2799, gy. 357, li. 16.

⁴⁹ Vincze József plébános írásbeli közlése a péri Historia Domus alapján.

Pázmándfalut a szovjet 1897. önjáró tüzérezred 12 önjáró lövege és a 317. lövészadosztály részei foglalták el, ahol egy SzU–76M találatot kapott és kiegészített.⁵⁰

A Győr–Komárom vasútvonal és a Duna között mintegy 40 szovjet harcokosi és önjáró löveg – a 2. gárda-gépesítetthadtest részei – nyomult előre, és behatoltak Györszentiván keleti részébe. Itt a 4/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj saját lövészpáncélosainak támogatásával ellenlökést indított, amely estig elhúzódo harcokat eredményezett. A németek innen aznap kilenc szovjet páncélos kilövését jelentették.⁵¹ A szovjetek Győr felé nyomuló ékét itt a Duna mentén a 2. SS-páncélos légvédelmi tüzérezred támogatásával sikerült feltartóztatni.⁵²

Az SS-hadosztály Győr déli körzetében mintegy 2800 fős személyi feltöltést kapott, zömmel 17-18 éves fiatalokból, akiket a haditengerészet kötelékéből vezényeltek a Waffen-SS-hez. Nagyobb segítséget jelentett azonban az a 80 fő (bár jórészt tapasztalatlan) altiszt, akik szintén ekkor érkeztek be a hátországból a hadosztályhoz.⁵³

A német 1. páncélosadosztály 1. páncélos-felderítőosztálya a II. SS-páncéloshadtest alárendeltségében a győri hídfőben harcolt. Aznap a Dél Hadseregcsoport át akarta csoportosítani a sárvári hídfőbe, de az alakulat kivonása elhúzódo.⁵⁴

1945. március 28-án a szovjet 46. hadsereg 1897. önjáró tüzérezrede a 317. lövészadosztály részeivel együtt 13 óra körül kijutott Ménfőcsanak nyugati előterébe.⁵⁵

A német 6. páncélosadosztály a 2. SS-páncélosadosztály részeivel azokkal a szovjet erőkkel csapott össze, amelyek hajnali 3 óra 30 perctől Györszentivántól 4 km-re nyugatra, Hecsepusztánál 30–40 páncélossal északkeleti irányban nyomultak előre, és összeszűkítették a németek győri hídfőjét, majd a két páncélosadosztály részeit visszaszorították a Rába északi partjára.

Ezekben a harcokban a szovjet 23. harcokosihadtest erői hajnali 2 órakor a 99. lövészadosztály támogatásával a Bönyrétalaptól északnyugatra fekvő Kecskeméti-erdő felől Győr irányába indítottak támadást. A szovjet páncélosok 8 óra 30 perckor elfoglalták Györszabadhegyet és betörték Győr délkeleti részébe.⁵⁶

A 2. gárda-gépesítetthadtest 6. gárda-gépesítettdandárja a Kis-Duna menti műúton indított támadást, és betört Győr északkeleti részébe. A 37. gárda-harcokosidandár és a 4. gárda-gépesítettdandár a Győr–Komárom vasútvonal mentén nyomult előre, és behatolt Győr keleti szélére. Az 5. gárda-gépesítettdandár a város délkeleti felét támadta. Valószínűleg az utóbbi

⁵⁰ CAMO f. 240, op. 2799, gy. 342, li. 116.

⁵¹ NARA T311, R162, F7214793.

⁵² „...félelemmel és aggodalommal...”. Plébániák jelentései a háborús károkról a Győri Egyházmegyéből, 1945. Szerk. *Perger Gyula*. Győr, 2005. (a továbbiakban: *Perger* 2005.) 73–74. o. Az ide települt német tüzérség 1945. március 28-án délelőtt tüzet nyitott a közeledő szovjet csapatok támadási irányára, és ezt március 30-ig folytatta. A település végül 1945. március 31-én délelőtt a németek visszavonulása miatt harc nélkül került szovjet kézbe.

⁵³ *Weidinger, Otto*: Division Das Reich. Der Weg der 2. SS-Panzer-Division „Das Reich”. Bd. V. 1943–1945. Osnabrück, [é. n.] (a továbbiakban: *Weidinger*) 476. o.

⁵⁴ NARA T311, R162, F7214802.

⁵⁵ CAMO f. 240, op. 2799, gy. 342, li. 116.

⁵⁶ Uo. f. 240, op. 2799, gy. 357, li. 16.

dandárt támogathatta a 251. gárda önjáró tüzérezred is, amelynek egyik SzU–85 önjáró lövege Alekszandr Ny. Jelagin gárdahadnagy parancsnoksága alatt az alábbi fegyvertényt hajtotta végre: „[...] a Győrért folyó harcban Jelagin gárda-hadnagy a harc hevében a harckocsik és a gyalogság elé húzódott, pontos tűzzel szétlőtte az ellenség egy ütegét, amely zavarta a harckocsik és a gyalogság előrenyomulását. Miközben üldözte a pánikban futó ellenséget és harci gépének lánctalpaival eltaposta őket, Jelagin elszakadt a saját harckocsijaitól és gyalogságától. Az ellenség felocsúdva, minden erőfeszítést megtett, hogy foglyul ejtse a vakmerő legénységet. A fedezékből nehézharcokocsik jöttek elő, a sajátjaihoz vezető utat önjáró lövegek vágták el, a harci gépéhez egészen közel kúsztak. Jelagin gárda-hadnagy felvette az egyenlőtlen harcot: megsemmisített két önjáró löveget, egy páncélozott szállító járművet és egy szakasznyi gyalogságot, s a felgyújtott, égő gépén, amely minden percben felrobbanhatott, leváltva a súlyosan sebesült vezetőt, Jelagin gárda-hadnagy vérben úszva, megégetten, kivezette az ellenség gyűrűjéből az égő gépet sebesült legénységével, s így megmentette a legénységet és az önjáró löveget.”⁵⁷

Jelagin gárdahadnagy tettéért később megkapta a Szovjetunió Hőse kitüntető címet.

A szovjet felderítés szerint a város védelmére a német–magyar csapatok számos föld-fa kiserődöt, támpontot, aknazárat és szögesdrót-akadályrendszert létesítettek. Az utcákat úttorlaszok zárták le. A 2. gárda-gépesítethadtest felderítése szerint csapataival szemben Győr körzetét a német 2. SS-páncélosadosztály és a 325. rohamlöveg dandár, valamint a m. kir. 1. huszárhadosztály maradványai védték.⁵⁸

A 23. harckocsihadtest 39. harckocsidandárja az 1443. önjáró tüzérezreddel, a 3. harckocsidandár pedig az 56. gépkocsizó lövész dandárral közösen támadt Győr irányába. Hajnali 5 órakor Győrszentiván vasútállomása körzetében a szovjet páncélosok harckocsiórokba ütköztek, amelyen a műszaki csapatok 7 óráig átjárót nyitottak. Ezen keresztül átkelve, a csapatok folytatták a támadást Győr nádorvárosi része és a gyártelepek ellen.⁵⁹

A két szovjet hadtest páncélosai több német páncélos-ellenlökést vertek vissza a város területén, majd heves utcai harcokban 15 óráig elfoglalták Győr keleti felét a Rába folyóig.

A 2. SS-páncélos légvédelmi tüzérosztály is részt vett Győr védelmében a város délkeleti részén. A harcolva visszavonuló osztály jelentése szerint körülbelül egy tucat szovjet páncélost lőtt ki, de eközben maga is mintegy 30%-os veszteséget szenvedett.⁶⁰

A visszavonuló németek a Rába és a Kis-Duna összes hídját felrobbantották a város körzetében. A 23. harckocsihadtest erői éjszaka is folytatták a harcot, hogy a Rába nyugati partján hídfőt foglaljanak el. A 2. gárda-gépesítethadtest erői ugyanakkor Koroncó és Gáspárháza körzetébe indultak.⁶¹

⁵⁷ Lásd HL Szovjetunió Hőse kitüntetések gyűjteménye, 594. fol.

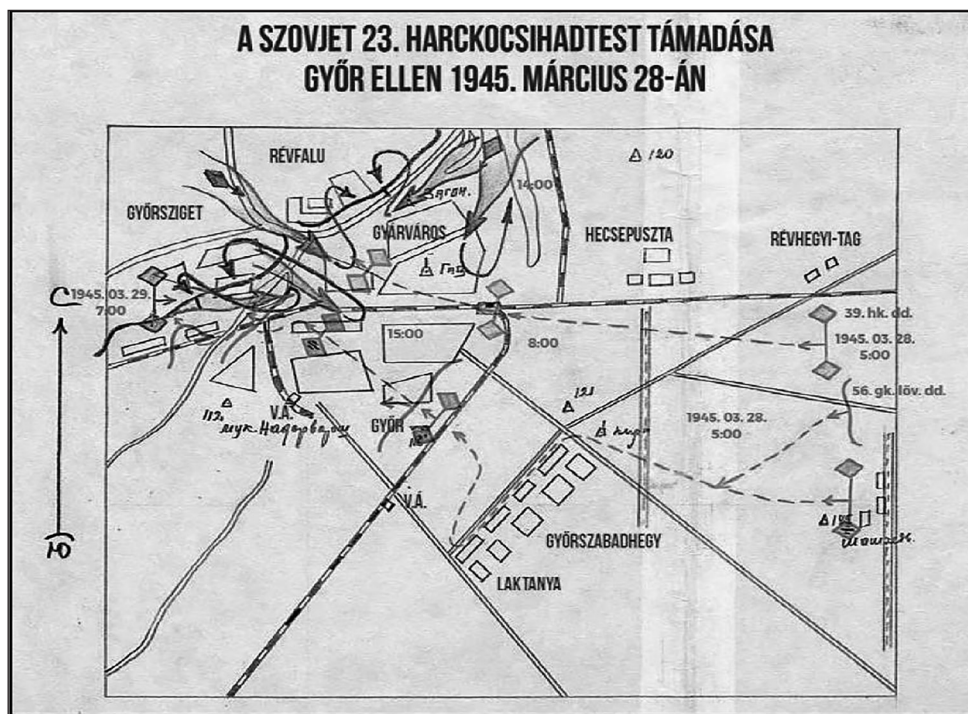
⁵⁸ CAMO A 2. gárda-gépesítethadtest összefoglaló jelentése az 1945. március–áprilisi harcokról. Másolata a szerző birtokában. 129. o.

⁵⁹ CAMO A 23. harckocsihadtest 1945. márciusi hadinaplója. Másolata a szerző birtokában. 19. o.

⁶⁰ Weidinger. Bd. V. 1943–1945. 479. o.

⁶¹ CAMO f. 240, op. 2799, gy. 357, lí. 17.

A Győrért vívott harcokban a 23. harckocsihadtest egyebek mellett 12 német harckocsi, négy rohamlöveg és 13 lövészpáncélos kilövését jelentette. Saját vesztesége kilenc kilőtt (ebből nyolc kiégett) T-34/85 harckocsi volt.⁶²

3. kép: A szovjet 23. harckocsihadtest támadása Győr ellen, 1945. március 28.

A szovjet 46. hadsereg 68. lövészhadteste 53. lövészadosztálya Bőnyrétalap és Gönyü között, a komáromi vasútvonal mentén támadt Győr irányába, követve a 2. gárda-gépesített hadtest erőit. A lövészeredek keleti irányból törtek be a városba, ahol részt vettek a heves utcai harcokban. A hadosztály erői 14 óra 30 perc körül elérték a Rábát, és ezzel a mai Győr középső részén harcoltak. Este 20 óra körül a hadosztály 12. lövészerejének részei átkeltek a Kis-Dunán, és behatoltak Révfaluba, amelynek déli szélén elfoglalták az ipari létesítményeket.⁶³ Az 53. lövészadosztály az aznapi harcokban 8 halottat és 37 sebesültet veszített, miközben mintegy 700 főnyi német–magyar véres veszteséget, 240 hadifogyót, 15 kilőtt páncélost, valamint 35 géppuska és 75 löveg megsemmisítését vagy zsákmányolását jelentette.⁶⁴ A zsákmányolt lövegek jelentős részben a város hadiüzemeiben talált fegyverek lehettek.

⁶² CAMO A 23. harckocsihadtest 1945. márciusi hadinaplója. Másolata a szerző birtokában. 19. o.

⁶³ Uo. f. 961, op. 1, gy. 201, li. 604.

⁶⁴ Uo. f. 961, op. 1, gy. 197, li. 202.

A nap végére a 68. lövészhadtest 99. lövészadosztálya Győr déli részén és onnan délnyugatra, az 53. lövészadosztály a város belső területén, a 297. lövészadosztály pedig a várostól északkeletre felzárkózott a Rábára, illetve a Kis-Dunára, és kisebb erőkkel át is kelt azon.⁶⁵

A németek Győr és Vének között, a Kis-Duna északi partján biztosító állásokat létesítettek.⁶⁶

Érdekes módon a német II. SS-páncéloshadtest az aznapi harcokban összesen csupán két szovjet páncélos kilövését jelentette.⁶⁷

A szovjet 53. motorkerékpáros-ezred Kisbarát körzetéből észak felé, Győr irányába nyomult előre és elérte annak déli szélét, ahol felvette a kapcsolatot a 2. Ukrán Front 46. hadseregének erőivel. Az ezred kelet felől támadva részt vett a város elfoglalásában, amely 12 óra 40 perckor szovjet kézbe került. Az alakulat a harcokban egy kiegészített T-34/85 harckocsit veszített, egy másik pedig megsérült. Este az ezredet nyolc üzemképes harckocsival kivonták az arcvonalból, és az 1. gárda-gépesítetthadtest alárendeltségében Tét körzetébe irányították.⁶⁸

A m. kir. 9. légvédelmi tüzérsztyály parancsnoka, Mozsáry Iván alezredes korabeli harctudósítása az alábbiakban részletezi a március 27-i és 28-i harccselekményeket:⁶⁹

„Győr védelmével kapcsolatos harctudósításumat az alábbiakban terjesztem fel:

Általános helyzet

A március elején megindított magyar–német támadás⁷⁰ kezdeti sikerek után március közepén elakadt. A szovjet ellenállás megszilárdulásával párhuzamosan a felderítés a Vértes-hegység délkeleti térségében erős páncélos gyülekezést állapított meg. Ezért Győr harcparancsnoka március hó 16-án 02 órával elrendelte a páncélosveszély I. fokozatát.

Amikor az ellenség gyalogsági erővel átlépte a Vértest, és páncélos erőivel Székesfehérvártól északra, valamint Tatabánya térségében áttört, március 17-én 16 órával Győr harcparancsnoka a páncélosveszély II. fokozatát is elrendelte. A 9/5. gépágyús üteg három szakasszal páncélelhárító állásba vonult, egy szakaszával továbbra is légvédelmi tüzelőállásban maradt. A 9/1–9/4. és 4/1. ágyús ütegek, mint beépített ütegek parancsnokságom alatt a győri hídfő tüzérparancsnokának lettek alárendelve, hogy légvédelmi feladatuk további ellátása mellett földi harcok esetén, mint távolharccsoport, elsősorban földi tűzharcot folytasson.

A győri hídfő tüzérparancsnoka március 18-tól 20-ig Selmeczy László alezredes, a 8. tábori tüzérsztyály parancsnoka volt. A 8. tábori tüzérsztyály elvonulása után március 20-tól 21-ig

⁶⁵ CAMO f. 401, op. 9511, gy. 577. (térkép)

⁶⁶ NARA T311, R162, F7214810.

⁶⁷ Uo. T311, R163, F7215504.

⁶⁸ CAMO f. 243, op. 2928, gy. 131, li. 280.

⁶⁹ HL m. kir. 9. honvéd légvédelmi tüzérsztyály naplója, 1945. 64–75. o.

⁷⁰ Ez a német *Frühlingserwachen* (Tavaszi Ébredés) hadművelet volt, amely 1945. március 6-án indult meg Székesfehérvár délkeleti előteréből a Sió-csatorna és Simontornya irányába, valamint kiegészítő csapásként keleti irányban a Velencei-tótól délre.

Koppány [Aladár] őrnagy, a győri tüzér kiképző és felszerelő központtól, majd a 88. tábori tüzérsztyály beérkezése után március 21-től Mohay Imre alezredes, a 88. tábori tüzérsztyály parancsnoka.

A földi tűzharc vezetésére szolgáló harcálláspontom március 18-tól 26-ig a győri hídfő tüzérparancsnokának harcálláspontjával közösen Győr, Szél utca 1. szám alatti házban volt, majd Győr harcparancsnokának Győr–Újváros olajgyárba való áttelepülésével kapcsolatosan harcálláspontomat Győr–Újváros, Kossuth Lajos utca 6. szám alatti Kis-Royal szállóban helyeztem el.

A páncélosveszély III. fokozatát Győr harcparancsnoka március hó 18-án 14 órakor rendelte el. A tüzelőállások körkörös védelmének kiépítése és a földi tűzharcra való előkészület erre az időre teljes mértékben befejeződött.

A szovjet támadás első célja az Esztergom–Tatabánya térségben felvonult 3. magyar hadsereg és a Balaton északkeleti térségében előretört német hadseregcsoport elvágása volt. E célok elérése után súllyal a Bakony déli peremén, délnyugati irányban folytatta támadását. Pápa március 25-én este esett el. Az ellenséges páncélos élek már másnap, március 26-án elérték Tétet, és északi irányban folytatva támadásukat, nyilvánvalóvá vált, hogy Győr és Győrtől keletre lévő térségben küzdő saját erők hátába akarnak kerülni.

Az általános támadás Győr ellen március 27-én délelőtt indult meg, mikor is az ellenséges erők minden irányban átlépték Komárom–Kisbér–Veszprémvarsány általános vonalában kialakult vonalat, s megindultak Győr ellen.

A támadás első szakaszában az ellenséges nyomás a nyugati szakaszon volt a legnagyobb, Ménfőcsanak–Gyirmót irányában. 27-én este a támadás súlya áttolódott a keleti szakaszra, ahol Nagyszentjános térségéből páncélos erők indultak támadásra. Ezeknek az erőknek a Kecskeméti-erdő és a Kecskeméti szőlő kedvező terepviszonyait kihasználva sikerült 19 órára elérniük Győrszentiván vasútállomást, ahonnan a község házcsoportjait és a győri repülőteret körülfogó erdők és puszták fedezete alatt másnap hajnalra előre küzdöttek magukat egészen Hecsepusztáig.

Március 28-án a hajnali órákban Hecsepusztánál előretörve az Ipar-csatorna és a vasúti töltés között, a teherpályaudvaron keresztül benyomultak a gyárvárosba (6 órakor). Ugyanakkor egy ék Győrszabadhegy irányába nyomulva igyekezett a Győr belső vonalára visszahúzódtatni védőcsapatok további visszavonulási útját elvágni.

Kb. 6 órai utcai harcok után a szovjet erőknek sikerült a Mosoni Duna-ág és a Rába vonalát elérni, mikor is az ezeken átvezető hidakat [a védők] felrobbantották.

Saját helyzet a támadás megindulásakor:

- 9/1. ágyús üteg: tüzkesz négy löveggel, két könnyű gépágyúval⁷¹, Lekö-vel és L.R.B-vel⁷²;
- 9/2. ágyús üteg: tüzkesz hat löveggel, két könnyű gépágyúval, Lekö-vel és L.R.B-vel;
- 9/3. ágyús üteg: tüzkesz öt löveggel, két könnyű gépágyúval, Lekö-vel, L.R.B-vel és Malri-vel;
- 9/4. ágyús üteg: tüzkesz öt löveggel, két könnyű gépágyúval, Lekö-vel és L.R.B-vel;
- 4/1. ágyús üteg: tüzkesz négy löveggel, Lekö-vel és L.R.B-vel;
- 9/5. gépágyús üteg 12 löveggel.

Lőszerhelyzet:

10,5 cm-es légvédelmi repeszgránát

- 9/1. ágyús üteg: 410 db
- 9/2. ágyús üteg: 576 db
- 9/3. ágyús üteg: 924 db
- 9/4. ágyús üteg: 850 db

Összesen: 2760⁷³ db

[10,5 cm-es] pillanatgyújtós gránát

- 9/1. ágyús üteg: 270 db
- 9/2. ágyús üteg: 360 db
- 9/3. ágyús üteg: 300 db
- 9/4. ágyús üteg: 300 db

Összesen: 1230⁷⁴ db

[10,5 cm-es] páncélgránát

- 9/1. ágyús üteg: 114 db
- 9/2. ágyús üteg: 165 db
- 9/3. ágyús üteg: 163 db
- 9/4. ágyús üteg: 150 db

Összesen: 592 db

⁷¹ A m. kir. 9. honvéd légvédelmi tüzérsztyált zömmel német fegyverzettel látták el. Lövegei német gyártmányú 10,5 cm-es Flak 38 ágyúk voltak, amelyekből a német haderő sem alkalmazott sokat. A légvédelmi ágyúkat vontatni nem lehetett, azokat szilárd alapra helyezve beépítették kijelölt tüzelőállásaikba. Ezért, ha azokat ellenséges gyalogság fenyegette, visszavonni nem lehetett őket, csak megsemmisíteni. Az ágyús ütegeket háromcsövű MG 151/20 20 mm-es gépágyúk (úgynevezett *Drillingek*) oltalmazták az alacsonyan támadó repülőgépek rácsapásaitól, valamint az ellenséges gyalogság közeltámadásától.

⁷² Lekö = Gamma-Juhász légvédelmi löelemképző; L.R.B. = légvédelmi rádió-bemérő.

⁷³ Az eredetiben összeadási hiba miatt 2751 db lőszer szerepel.

⁷⁴ Az eredetiben összeadási hiba miatt 1200 db lőszer szerepel.

4/1. ágyús üteg:

8 cm-es légvédelmi repeszgránát 600 db

páncélgránát 96 db

4 cm-es légvédelmi repeszgránát: –

2 cm-es légvédelmi repeszgránát:

9/1. ágyús üteg: 3624 db

9/2. ágyús üteg: 3627 db

9/3. ágyús üteg: 3560 db

9/4. ágyús üteg: 3601 db

Összesen: 14 412 db

A harcok részletes leírása

Március 27-én délelőtt az ellenséges erők Árpásnál átkelve a Rábán, beásták magukat. A Ménfőcsanak felé előnyomuló kötelékek 10 óra 40 perckor elérték a Nagyszentpálpusztától északra lévő erdőt és annak északi szegélyén gyülekeztek. A győri hídfő tüzésége erre a csapatgyülekezésre nyitja először a tüzet 11 óra 14 perckor valamennyi üteg össztüzevel. Megfigyelések szerint a lövések jól feküdtek, az erdő kigyulladt.

15 óra 45 perckor ellenséges találat éri a gyirmóti templomtornyot. 15 óra 58 perckor hat szovjet páncélos ellenállás nélkül elfoglalja a községet, az ott bevetett gyalogszázad megadta magát. 16 óra 20 perc és 16 óra 40 perc között valamennyi üteg össztüzevel Gyirmót község főutcája a következő cél. A tűzcsapások leadása [után] a 9/3. ágyús üteg figyelője által a falu északkeleti szögletében megfigyelt ellenséges sorozatvető nem folytatta tovább tüzelését. Az ettől délre megfigyelt sorozatvetőre a 9/3. ágyús üteg újabb három tűzcsapást adott le. Megfigyelt jó eredménnyel. Gyirmóton a tűzcsapások leadása után félórával kb. 300 m-es kiterjedésű tűz volt megfigyelhető.⁷⁵

18 óra körül a reptértől keletre a tüzer kiképző és felszerelő központ egy gyalogszázada megadta magát. Ezzel a védelmi gyűrű keleti szegélyén, ahol a páncélos elhárító állásrendszerben bekövetkezett átcsoportosítás miatt a páncélos védelem is meggyengült, rés keletkezett. A Kecskeméti szőlőkre, majd Győrszentiván vasútállomásra fektetett tűz nem tudta már megakadályozni az ellenség előrehaladását.

22 óra és 23 óra között a Győrszentmárton felé vezető úton is megélénkültek a harcok. Nyúl rövid utcai harc után elesett. A 9/4. ágyús üteg tüzermegfigyelőjének észlelése szerint

⁷⁵ Szalay József plébános 1945. április 28-i jelentése szerint a németnek hitt magyar légvédelmi ágyúk tüzeinek katasztrofális következményei lettek a gyirmóti lakosságra nézve: „Az orosz hadsereg tagjai rövid német ellenállás leverése után március 27-én délután negyed négykor vonultak be Gyirmótra. Azonnal hívták a község főjegyzőjét, hogy a lakosság viselkedjék nyugodtan, senkinek bántódása nem lesz. De a Ménfőn föllállított német ütegek hamarosan tűz alá vettek bennünket, és a falut gyújtó bombákkal és gránát-, valamint aknatűzzel árasztották el. Az ágyútűz eredménye hat hősi halott a gyirmóti lakosságból, köztük három elemi iskolás, négy súlyos sebesült. Ezek közül három már meghalt, egy a jó Isten segítségével gyógyulóban van [...] 46 lakóház teljesen leégett és 1 ucca kivételével ép ház igazában nem maradt.” Lásd *Perger* 2005. 25. o.

ebben az időben tekintélyes számú német páncélos és gyalogság visszavonulása volt megállapítható a kismegyeri út mentén. Valószínűleg a keleti részen elért betörés miatt a délkeleti védőkörlet parancsnoka 22 óra 25 perckor visszavonta egységeit a belső védelmi gyűrűbe (Roth német őrnagy).

23 óra 30 perckor Győr harcparancsnoka magához rendelte a hídfő tüzérparancsnokát, aki a megbeszélésről 28-án 2 órakor visszatérve engedélyt adott a 9/3. és 9/4. ágyús üteg löelemképzőjének hátra szállítására. (Az ütegek L.R.B. műszereit a légvédelmi tüzérdandár-parancsnokság engedélyével a 9/3. és 9/4. ágyús ütegtől már III. 26-án, a 9/1. és 9/2. ágyús ütegtől pedig III. 27-én ki lett vonva. [sic]) A parancs végrehajtására Bertényi István hadapród őrmestert küldtem ki a 3–206 forgalmi rendszámú tehergépkocsival 2 óra 30 perckor. A 9/4. ágyús üteg löelemképzőjének gumidefekdje miatt az ütegtől a löelemképzőt csak 4 óra 30 perckor lehetett elhozni. A löelemképzőt a 9. osztálytörzs körletébe, a Simor térre szállítottam. Bertényi hadapród ezután a 9/3. ágyús üteg tüzelőállásába akart menni, azonban a győrszabadhegyi út oly erős aknavetőtűz alatt állott, hogy az osztály egyetlen tehergépkocsiját nem akarta kilövésnek kitenni, ezért a löelemképző elvontatása nélkül visszatért. Jelentésének ellenőrzésére magam mentem ki az üteg tüzelőállásába és megállapítottam, hogy az út valóban tűz alatt állt és az ellenséges gyalogság is már 400–500 m-re közelítette meg a tüzelőállást. Személyesen adtam parancsot az ütegpáncsnoknak a további kitértásra és arra, hogy szakasznyi erővel kíséreljen meg ellentámadást, lövegeit és műszereit csak akkor robbantsa, ha lőszerének kilövése után a tüzelőállás megtartása teljesen kilátástalanná vált. Intézkedéseimről 7 óra 50 perckor a 2. légvédelmi [tüzér]ezred parancsnokságnak is jelentést tettem.

Az osztályparancsnokság Árpád utca 24. szám alól, a gazdasági hivatalnak Szent László király utca 8. szám alól, a gazdasági hivatal raktárainak Jókai út 10. és Deák Ferenc utca 27. szám alól való hátra telepítésére, illetve hátra szállítására ugyancsak 2 óra 30 perckor adtam ki szakközegeimnek a parancsot. A szállítás meggyorsítására a 2. légvédelmi tüzérezred parancsnokságtól kértem országos járművek és tehergépkocsik kirendelését, ez azonban 6 óra 10 perckor megismételt kérésemre sem történt meg (Porpa hadnagy jelentése szerint öt országos járművet útba indított, ezek azonban a gazdasági hivatalhoz nem érkeztek be), ezért a szállítást az osztálytörzs kettő országos járművével, majd délelőtti órákban a 3 tonnás tehergépkocsival folytattam.

3 óra 20 perckor Hecsepuszta szovjet kézre került. 4 óra 45 perckor a győrszentiváni és tatai útvilla melletti 5. páncélelhárító csoportot is ellenséges gyalogság közelíti meg. A székesfehérvári út mellett települt 4. páncélelhárító csoport által kiküldött járőrök 5 óra 45 perckor már nem tudják az 5. páncélelhárító csoport támpontját megközelíteni. Ugyanakkor szakadt meg az összeköttetés a 9/3. ágyús üteggel a Sas-hegy dél 144 magaslaton lévő tüzerfigyelőjével. Bár a tüzerfelderítő járőrnek az volt a parancsa, hogy az összeköttetés megszakadása esetén vonuljon be a tüzelőállásba, a felderítő járőr nem tért vissza.

Hecsepuszta felől előretörve, az ellenséges páncélosok 6 órakor érték el a Gyárvárost. 6 óra 5 perckor a 9/3. ágyús üteggel megszakadt a távbeszélő összeköttetés. A 9/3. ágyús

üteg területe a hajnali órákban igen erős aknavető és tüzérségi tüzet kapott. A lövések középpontja az R/3 rádió települési helye volt. Az ütegpáncsnok feltevése szerint az ellenség a rádiót mérte be. 7 óra körül a tüzelőállást a Sashegypuszta irányából előretörő gyalogság közelítette meg, ugyanekkor észak felől, a házak kertjei közül délkeleti irányban nyomult előre az ellenség. A teljes körülrzés után az ütegpáncsnok kilátástalannak ítélve a helyzetet, lövegeit és műszereit felrobbantotta, s áttörve az ellenség záróvonalát, 8 óra 30 perckor az ütegpáncsnok, két tiszt és 28 fő legénység beérkezett harcálláspontomra.

8 órakor a 9/4. ágyús üteg is erős aknavetőbe került. Távbeszélő összeköttetése 9 óra 55 perckor szakadt meg. Ettől kezdve az eddig megadott célokra, illetve a saját megfigyelt célokra folytatott tűzharcot. A tűzharc alkalmával a lövegeknél ismételt akadályok és hibák léptek fel, ami 10 óra 20 percig két löveg kiesését eredményezte. 10 óra 30 perckor az üteg felderítő járőre szovjet páncélosokat figyelt meg, ugyanekkor az üteg előtt lévő német gyalogság megkezdte visszavonulását. Az üteg – bár mind erősödő aknavető és gyalogsági tüzet kapott és a Ménfőcsanak felé vezető vasút és a Rába gát között is ellenséges gyalogság felvonulását észlelte – tovább folytatta tűzharcát. Amikor azonban a kiküldött figyelővel is megszakadt a távbeszélő összeköttetés, rendelte el az ütegpáncsnok a robbantás előkészítését (10 óra 55 perc).

11 óra 5 perckor a tüzelőállás felé három irányból (Gyirmót, Kisbarát és Szabadhegy felől) támadó ellenséges erők nyomására az ütegpáncsnok elrendelte a lövegek felrobbantását, és a gyalogszakasz fedezete mellett elrendelte az üteg visszavonulását a 9/2. ágyús üteg felé. A visszavonulás útvonala is erős tűz alatt állott és Gáczi őrzető mindkét combján és arcán megsérült (aknaszilánktól). A sebesültet bajtársai magukkal vitték, majd a rendelkezésre bocsájtott tehergépkocsival Stolpa zászlós német hadikórházba szállíttatta. Az ütegeknek még csak az egyharmada vonult át a Horthy-hídon, amikor azt felrobbantották és így az ütegtől csak öt tiszt, egy hadapród, két tiszthelyettes és 16 fő legénység érkezett a 9/2. ágyús üteg tüzelőállásába (13 órakor).

A 9/1. ágyús üteg a távbeszélő összeköttetés megszakadásáig, 11 óra 55 percig állandóan tűzharcot folytatott az ellenség előnyomulási útvonalára és gyülekező helyeire. A tűzharc alkalmával 7 óra 30 perctől 13 óráig három löveg esett ki. Az üteg megmaradt négy lövegével 15 óráig folytatott tűzharcot az addigi és általa megfigyelt célokra. Az üteg 12 óra 40 perc és 13 óra között robbantotta fel löelemképzőjét, áramtermelőjét és átalakító szekrényét, majd 15 óra és 15 óra 30 perc között lövegeit. Mivel a város felé vezető út erős tűz alatt állott és az üteg a távbeszélő összeköttetés megszakadása miatt a hidak sorsáról nem szerezhetett tudomást, az ütegpáncsnok Abda irányába rendelte el a visszavonulást. Az üteg teljes létszámmal útba indult, azonban az üteg nagy része elmaradt, így csak Szentpétery zászlós és 22 fő érkezett be Ötvenybe, ahol 17 óra 30 perc körül a visszavonuló csoportot a németek lefegyverezték.

A 9/2. ágyús üteggel 9 óra 40 perckor az összeköttetés megszakadt, mire az üteget légvédelmi harcállásponton át utasítottam, a légvédelmi harcállásponthoz távbeszélő vezeték kiépítésére és így az összeköttetés felvételére. Az üteg 13 óra 30 percig tüzelt a harcállás-

pontról megadott célokra, amikor is a távbeszélő összeköttetés véglegesen megszakadt. Az üteg azután a maga által megfigyelt célokra folytatott tűzharcot, miközben három lövege kiesett. 14 óra körül az üteg tüzelőállása öt ízben is ellenséges sorozatvető tűzébe került, a tüzelőállás mellett két fő sebesült meg a dandár híradóüteg állományából. Az ütegeparancsnok a 2. légvédelmi tűzérezred egyik hadnagyával állítólag megállapodott abban, hogy az ezredparancsnokság három piros rakéta fellövésével fogja elrendelni a lövegek felrobbantását. Ez meg is történt, mire 14 óra és 14 óra 30 perc között az üteg lövegeit és műszereit felrobbantotta. A robbantás miatt 15 óra 15 perckor egy német hadnagy, majd egy német páncélos százados pisztolyt rántva, a tüzelőállásban lévő anyag megmentése végett éppen odaérkező segédtszemetet akarta felelősségre vonni, majd zsoldkönyvét átvéve utasította, hogy 19 órára jelentkeztesse nála az ezrednek azt a tisztjét, aki a robbantást elrendelte, hogy a robbantás elrendelésének körülményeit vele tisztázza. Noëll József tartalékos főhadnagy segédtszét a parancs szerint azonnal útba indult gépkocsijával Sáráspusztára, azonban az ezredparancsnokságot már nem találta ott, így Medve felé folytatta útját, és az esetről Bősön tett jelentést Somlyódy Árpád ezredes ezredparancsnoknak. Az ezredparancsnok utasította Noëll főhadnagyot, hogy mivel a robbantás elrendeléséről tudomása nem volt, a 9/2. ágyús üteg parancsnoka, [Dr.] Mózer Alajos hadnagy írásban tegyen arról jelentést és az osztályparancsnokság hozzá terjessze fel. Mózer hadnagyot a jelentés megtételére utasítottam, aki azonban március 29-én éjszaka Hegyeshalomnál eltűnt. Az üteg legénysége parancs szerint Győrújfaluban gyülekezett.

Az osztályparancsnokság, gazdasági hivatal, gépkocsitelep hátra telepítése a szakközeimnek 28-án 2 óra 30 perckor kiadott parancsaim szerint lépcsőzetesen, először a földi harcálláspontra, majd az osztálytörzs Simor téri körletébe, 9/2. ágyús üteg tüzelőállásába, illetve Győrújfaluba történt. A szállítóeszközök hiánya miatt az anyag teljes hátra szállítása nem történhetett meg, de az osztály tűzérési és optikai anyagát, lőszerkészletét, élelemkészletét sikerült Győrújfaluba hátra szállítani. Mivel a 3–206 forgalmi rendszámú tehergépkocsi a 9/4. ágyús üteg sebesültjének kórházba szállításáról gyújtási hiba miatt nem tudott visszatérni és a 2. légvédelmi tűzérezred parancsnokságtól se kaptam szállítóeszközöket, a 2. légvédelmi tűzérezred parancsnokság harcálláspontján tartózkodó német repülő őrnagytól kértem és kaptam egy 3 tonnás tehergépkocsit. A 9/4. ágyús üteg löelemképzőjét, az osztálytörzsnél tárolt tűzérési és optikai anyagot 14 óra körül ezzel a tehergépkocsival személyesen hozattam át Győrújfaluba.

Mialatt ebben az ügyben az ezredparancsnokságon jártam, a 88. tábori tűzérosztály egyseégeinek hátravonása után a harcálláspontot elhagyta. Ezért a tűzérési anyag hátra szállítása után a 9/1. ágyús üteg érintésével Ötvenybe mentem, hogy Mohay alezredesnél, a hídő tűzéparancsnokánál jelentkezsem.

18 órakor érkeztem vissza Győrújfaluba, ekkor szereztem tudomást a 9/2. ágyús üteg robbantásáról és a 2. légvédelmi tűzérezred parancsnokság hátra településéről. Mivel az anyagomat és embereimet már előzetesen Győrújfaluba felé (mivel Ásványrárón és Halászában tárolt az osztály anyagának egy része) irányítottam, hogy Magyaróváron és bécsi műúton

vonuló 9/1. ágyús üteggel az osztály többi része egyesülhessen, az ezredparancsnok szóbeli hozzájárulásával az osztály már korábban kiadott menetvonalát nem változtattam meg.

A gazdasági hivatal és az osztálytörzsnek Révfalu felé visszavonuló része a medvei hídon át a 2. légvédelmi tüzérezred parancsnoksághoz csatlakozott.”

A győri hídfő védőállásait és harckocsiárkait a magyar és német csapatok nagyjából három hónap alatt építették ki, a szovjet csapatok ezeket mégis egy napra elfoglalták. Ennek legfőbb oka az volt, hogy az általános visszavonulásban lévő német csapatok nem látták értelmét a hídfő tartósabb védelmének, mivel a szovjet csapatok a Rába folyó, illetve a Kis-Duna mentén addigra már több helyszínen is átkeltek és hídfőket foglaltak el.

Március 29-én a szovjet 53. lövészadosztály 12. lövészezrede erői zömével átkelt a Kis-Dunán és 15 óra 30 perc körül elfoglalta Révfalut. A 223. lövészezred egy százada 15 óra körül átkelt a Rábán és behatolt Győr–Újváros keleti szélére. Ugyanakkor a német és magyar tüzérség (lövegekkel és rakéta-sorozatvetőkkel) Győr–Újváros nyugati feléből és a 113-as magaslat (Szent Erzsébet teleptől nyugatra) körzetéből még lőtte a szovjet állásokat. Ezalatt a hadosztály harmadik (475.) lövészezrede a Rábától keletre, Győrben állomásozott. Az 53. lövészadosztály aznap 5 halottat és 30 sebesültet veszített.⁷⁶

Március 30-án az 53. lövészadosztály befejezte a mai Győr elfoglalását. A 12. lövészezred 15 óráig elérte Pinnyéd délkeleti szélét. A 223. lövészezred 15 óra tájban elfoglalta az Újváros déli részén lévő ipari létesítményeket. A hadosztály aznap 10 halottat és 30 sebesültet veszített.⁷⁷

A Győrben és a város közvetlen közelében megvívott harcok hevesek voltak ugyan, de gyors lefolyásúak, így a település elkerülte Budapest vagy Székesfehérvár második világháborús sorsát.

Norbert Számvéber

THE BUILDING AND DEFENCE OF THE BRIDGEHEAD OF GYŐR IN 1944–1945

(Abstract)

In the autumn of 1944, the German and Hungarian military leadership began to build defence systems in the central and western parts of Hungary. This included the bridgehead of Győr, the construction of which was entrusted to the commander of Worker's Brigade 202 of the Hungarian Royal Home Defence Forces, Lieutenant General Vitéz László Kassay-Farkas of Székelyudvarhely. In addition to the large number of Jewish labour service soldiers and military labourer companies, the population of Győr was also involved in the works, but the latter only obeyed the orders in small numbers.

The defence of the bridgehead was based on the firepower of the guns and machine guns of the Hungarian and German anti-aircraft artillery. In the last third of March 1945, troops of the German SS Panzer Corps II withdrew from the southeast, but the German Command had no plans for the

⁷⁶ CAMO f. 961, op. 1, gy. 195, li. 280.

⁷⁷ Uo. f. 961, op. 1, gy. 195, li. 281.

permanent defence of the bridgehead. Thus, the Soviet troops broke through the defence lines of the Győr bridgehead in fierce, but fast-moving fight and finally captured the city. The defensive positions and tank trenches of the Győr bridgehead were built by Hungarian and German troops in about three months, but the Soviet troops captured them only after one day of fight.

Norbert Számvéber

AUSBAU UND VERTEIDIGUNG DES BRÜCKENKOPFES VON GYŐR (RAAB),
1944–1945

(Résumé)

Im Herbst 1944 begann die deutsche und ungarische militärische Führung mit dem Ausbau von Verteidigungssystemen im mittleren und westlichen Teil Ungarns. Teil dieser Arbeiten war auch der Brückenkopf von Győr (Raab), mit dessen Ausbau der Kommandant der königlich ungarischen 202. Honved-Arbeiterbrigade, Titular-Feldmarschallleutnant vitéz László Kassay-Farkas von Székelyudvarhely beauftragt wurde. Neben der bedeutenden Zahl an jüdischen Personen, die einen Arbeitsdienst versahen, und an militärischen Arbeiterkompanien wurde auch die Bevölkerung von Győr in die Arbeit mit einbezogen, wobei Letztere jedoch nur in geringer Zahl den Aufrufen Folge leistete.

Die Grundlage des Schutzes des errichteten Brückenkopfes bildete die Feuerkraft der Geschütze und Maschinenkanonen der ungarischen und deutschen Luftschutzartillerie. Im letzten Drittel des Monats März 1945 zogen sich auch die Truppen des deutschen II. SS-Panzerkorps aus südöstlicher Richtung hierher zurück, jedoch plante die deutsche Kriegsführung nicht die dauerhafte Verteidigung des Brückenkopfes. So konnten die sowjetischen Truppen in heftigen, aber rasch ablaufenden Kämpfen den Schutz des Brückenkopfes von Győr durchbrechen und die Stadt besetzen. Die Schutzstellungen und Panzergräben des Brückenkopfes von Győr waren von den ungarischen und deutschen Truppen innerhalb von etwa drei Monaten ausgebaut worden, jedoch besetzten die sowjetischen Truppen diese trotzdem in einem nur eintägigen Kampf.

Norbert Számvéber

LA CONSTRUCTION ET LA DÉFENSE DE LA TÊTE DE PONT DE GYŐR, 1944–1945

(Résumé)

À l'automne 1944, les commandements allemands et hongrois ont commencé à construire des systèmes de défense dans les régions centrales et occidentales de la Hongrie. La tête de pont de Győr faisait partie de ce dispositif. La construction fut confiée au commandant de la 202e brigade d'ouvriers de l'armée royale hongroise, le valeureux et noble lieutenant-général László Kassay-Farkas de Székelyudvarhely. Outre les nombreux travailleurs forcés juifs et les compagnies d'ouvriers militaires, les habitants de Győr ont été également mis à contribution, mais peu de civils ont obéi aux ordres.

La défense de la tête de pont reposait sur la puissance de feu des canons et des canons mitrailleurs de l'artillerie anti-aérienne hongroise et allemande. Au cours de la dernière décade du mois de mars 1945, les troupes du IIe corps blindé SS allemand sont arrivées à la tête de pont après s'être retirées du sud-est, mais le commandement allemand n'a pas prévu de la défendre durablement. Ainsi, les troupes soviétiques ont percé la défense de la tête de pont de Győr lors de combats acharnés mais rapides avant de s'emparer de la ville. Les troupes hongroises et allemandes ont consacré environ

trois mois à la construction des retranchements et des tranchées de chars de la tête de pont de Győr, mais les troupes soviétiques les ont occupés après seulement une journée de combat.

Норберт Самвебер

СООРУЖЕНИЕ И ОБОРОНА ПРЕДМОСТНОГО УКРЕПЛЕНИЯ Г. ДЪЁР, 1944–1945 ГГ.

(Резюме)

Осенью 1944-ого года венгерское и немецкое военное руководство начало построение систем военной обороны в центральной и западной части Венгрии. Частью этого было предмостное укрепление города Дъёр, для создания которого был назначен командир 202-ой бригады рабочих, доблестный гонведармейский дворянин секейудвархейский витязь генерал-лейтенант Ласло Кашшаи-Фаркаш. Наряду со значительной численностью отбывающих трудовую повинность евреев и отбывающих трудовую повинность военных рабочих, население города Дъёр тоже вовлекали к работам, но последние повиновались призывам лишь в небольшой численности.

Основой обороны предмостного укрепления стала огневая мощь орудий и пулеметов венгерской и немецкой противовоздушной артиллерии ПВО. В последней декаде марта 1945-ого года сюда же отступали войска II-ого танкового немецкого корпуса СС с юго-востока, но немецкое военное руководство не планировало прочной длительной обороны предмостного укрепления. Таким образом, советские войска в ожесточенной, но быстрой борьбе прорвали оборону предмостного укрепления в городе Дъёр и заняли город. Оборонительные позиции и танковые окопы предмостного укрепления в городе Дъёр были построены венгерскими и немецкими войсками примерно за три месяца, но советские войска заняли их всего в течении однодневного боя.

TARTALOM

TANULMÁNYOK	
LÁZÁR BALÁZS	Katonaállítások, hadkiegészítés a Magyar Királyságban 1741 és 1848 között. Áttekintés egy készülő összefoglaláshoz.....771
RÉFI ATTILA	A császári-királyi 12. számú Nádor-huszárezred története alapításától a napóleoni háborúk végéig (1800–1815).....805
MOLNÁR ANDRÁS	Zala vármegye nemesi felkelő lovasezrede 1809-ben I. Szervezés, személyi és anyagi ügyek.....843
CSIKÁNY TAMÁS	Háromszéki határőrök az 1813-as háborúban.....875
KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS	A Magyarország elleni stratégiai bombázóhadjáratot támogató brit–amerikai hírszerzési tevékenység (1943–1945).....901
KÖZLEMÉNYEK	
NAGY-L. ISTVÁN	A francia háborúk magyarországi tábornokainak csapatnemi háttere.....947
SZÁMVÉBER NORBERT	A győri hídfő kiépítése és védelme, 1944–1945.....993

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH ARTICLES	
BALÁZS LÁZÁR	Conscriptions and Military Supplement in the Kingdom of Hungary between 1741 and 1848. Outline to a Summary Being Prepared.....771
ATTILA RÉFI	The History of the „Palatine” Hussar Regiment №12 from its Establishment to the End of the Napoleonic Wars (1800–1815)805
ANDRÁS MOLNÁR	The Noble Landwehr Regiment of Zala County in 1809 Part I. Organisation, Personal and Financial Issues.....843
TAMÁS CSIKÁNY	Border Guards from the Háromszék Region in the War of 1813.....875
ZOLTÁN ANDRÁS KOVÁCS	British-American Intelligence Activities in Support of the Strategic Bombing Campaign against Hungary (1943–1945).....901
PUBLICATIONS	
ISTVÁN NAGY-L.	The Branch Background of the Hungarian Generals of the French Wars947
NORBERT SZÁMVÉBER	The Building and Defence of the Bridgehead of Győr in 1944–1945.....993

INHALT

STUDIEN	
BALÁZS LÁZÁR	Rekrutierung und Heeresergänzung im Königreich Ungarn zwischen 1741 und 1848. Überblick zu einer bevorstehenden Zusammenfassung.....771
ATTILA RÉFI	Die Geschichte des k. u. k. Palatin-Husarenregiments Nr. 12 von der Gründung bis zum Ende der Napoleonischen Kriege (1800–1815).....805
ANDRÁS MOLNÁR	Das adelige Insurrektions-Kavallerieregiment des Komitats Zala im Jahr 1809. Teil 1. Organisation, Personal- und Finanzangelegenheiten.....843
TAMÁS CSIKÁNY	Grenzwachen aus Háromszék im Krieg des Jahres 1813.....875
ZOLTÁN ANDRÁS KOVÁCS	Die Tätigkeit des den strategischen Bombardierungsfeldzug gegen Ungarn unterstützenden britisch-amerikanischen Nachrichtendienstes (1943–1945).....901
MITTEILUNGEN	
ISTVÁN NAGY-L.	Hintergrund der Truppengattungen der aus Ungarn stammenden Generäle der französischen Kriege.....947
NORBERT SZÁMVÉBER	Ausbau und Verteidigung des Brückenkopfes von Győr (Raab), 1944–1945.....993

TABLE DES MATIERES

ÉTUDES	
BALÁZS LÁZÁR	Levées de recrues et enrôlement au Royaume de Hongrie entre 1741 et 1848. Esquisse pour une synthèse en cours d'élaboration.....771
ATTILA RÉFI	Histoire du 12 ^e régiment impérial-royal de hussards du palatin, de sa création à la fin des guerres napoléoniennes (1800–1815).....805
ANDRÁS MOLNÁR	Le régiment de cavalerie issu d'une levée féodale du comitat de Zala en 1809, 1 ^{ère} partie: Organisation, personnel et matériel.....843
TAMÁS CSIKÁNY	Des gardes-frontières du district de Háromszék dans la guerre de 1813.....875
ZOLTÁN ANDRÁS KOVÁCS	Activités de renseignement britannico-américaines à l'appui de la campagne de bombardement stratégique contre la Hongrie (1943–1945).....901
PUBLICATIONS	
ISTVÁN NAGY-L.	L'arme d'appartenance des généraux de Hongrie des guerres françaises.....947
NORBERT SZÁMVÉBER	La construction et la défense de la tête de pont de Győr, 1944–1945.....993

СОДЕРЖАНИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ

БАЛАЖ ЛАЗАР	Вербовка военных, комплектование военных в Венгерском Королевстве между 1741 и 1848-ми годами. Обзор для подготовки резюме771
АТТИЛА РЕФИ	История императорско-королевского Надор-гусарского полка № 12 от основания до конца Наполеоновских войн (1800–1815).....805
АНДРАШ МОЛНАР	Дворянский повстанческий кавалерийский полк комитата округа Зала в 1809-ом, году 1. Организация, личные и материальные дела.....843
ТАМАШ ЧИКАНЬ	Пограничники Харомсека в войне 1813-ого года.....875
ЗОЛТАН АНДРАШ КОВАЧ	Деятельность британо-американской разведки, поддерживающая стратегическую бомбардировку против Венгрии (1943–1945).....901
<h3>ПУБЛИКАЦИЯ</h3>	
ИШТВАН НАДЬ-Л.	Задний план рода войск венгерских генералов французских войн947
НОРБЕРТ САМВЕБЕР	Сооружение и оборона предмостного укрепления г. Дьёр, 1944–1945 гг.....993

A Hadtörténelmi Közlemények közlési szabályzata

A *Hadtörténelmi Közlemények* kizárólag a magyar és a magyar hadtörténelemhez kapcsolódó egyetemes hadtörténet körébe tartozó, első közlésnek számító publikációkat közöl. Lévén referált folyóirat, Tanulmányok, Közlemények, Műhely és Forrásközlemények rovatában csak két független lektor és a folyóirat impresszumában olvasható Szerkesztőbizottság tagjai által jóváhagyott írások jelenhetnek meg. Ezen rovatok valamelyikébe szánt íráshoz – legfeljebb fél oldal terjedelmű – magyar nyelvű rezümét kérünk csatolni.

A Szerkesztőség csak névvel, címmel és elérhetőséggel ellátott kéziratokat fogad el, melyeket kérünk a kézirat elején föltüntetni.

A kéziratot normál sorközzel, Times New Roman betűtípussal és 11-es betűmérettel kérjük leadni.

Képeket, grafikonokat, térképvázlatokat ne az írásműbe illesztve mellékeljük, hanem külön (számozott, jól azonosítható) fájlokban, 300 DPI felbontásban, lehetőség szerint JPG fájlként. A fentiek tervezett helyét kérjük a kéziratban jelölni, az ezekhez tartozó képaláírásokban pedig kérjük a lelőhely adatait pontosan megadni (örzöhely, gyűjtemény, jelzet). A folyóiratban közzétett képek jogtisztaságáért a Szerzők felelnek.

Recenziók beküldésénél kérjük, hogy a szemlézett könyv teljes címleírását közöljék: szerző, cím, sorozatcím (ha van), megjelenés helye, kiadó, megjelenés éve, oldalszám, ISBN-szám.

A folyóiratban megjelentetendő írásokhoz (a krónikák, könyvszemlék, nekrológok kivételével) Bibliográfiát és szükség esetén (külön) rövidítésjegyzéket (Rövidítések) kérünk csatolni, melyben a levéltári hivatkozások szerepeljenek.

A folyóiratban kiemelésre a dőlt betűs szedés (kurzíválás, italic), kivételesen a félkövér szedés (bold) szolgál – aláhúzást és ritkítást ne használjanak. Művek, szakirodalmi írások szövegének átvételét idézőjelek közé foglalásuk jelzi, az idézetek egészének kurzív szedéssel való közlését kérjük mellőzni. A főszövegben kurzívval emeljük ki a műcímeiket, a folyóiratok elnevezését, valamint az idegen nyelvű terminus technicusokat – zárójeles betoldásként így: (*terminus technicus*).

Az évszázadokat – az idézetekben és hivatkozott címekben lévő eltérő változatok kivételével – arab számokkal írják.

A jegyzetekben csak az alábbi rövidítéseket kérjük alkalmazni: vö.: ('vesd össze'); uo. ('ugyanott'); *Uő.*: ('ugyanő' – ez mindig nagy kezdőbetűvel, mert a szerző nevét helyettesíti, de pont nincs utána); ti. ('tudniillik'); sz. ('szám'); ill. ('illetve'); jegyz. ('jegyzet, jegyzetek'); pl. ('például'); stb. ('és így tovább'); r. ('recto'); v. ('verso'); fol. ('folio').

A jegyzetekben az idézett műveket, forrásokat rövidítve, a szerző (szerkesztő) vezetéknevével és a megjelenés évszámával kérjük megadni, amit az írás végére helyezett Bibliográfiában kell feloldani.

A Bibliográfiában a rövidítést és annak feloldását táblázatos formában kérjük elkészíteni. A szerző család- és keresztnéve kurzívval szedendő. A keresztnévet mindig ki kell írni, nem

kezdőbetűvel rövidíteni (kivétel, ha a címlapon vagy a címnyegyedben csak kezdőbetű szerepel). Nem magyar szerző esetében is a szerző családneve megelőzi a keresztnévét, de a kettő közé vesszőt kell tenni. Társszerzők nevei között nagykötójelet kell használni, előtte és utána szóközzel. A szerző(k) neve után mindig kettőspont következzen, kivétel, ha a név genitívusban áll, ekkor az írásjel elmarad (pl. *Erasmi Opera omnia; Zrínyi Miklós Válogatott művei*).

A mű címét a jegyzetekben nem kell kurziválni. Ha a műnek alcíme is van, közéjük pont kerüljön, akkor is, ha az alcím zárójelben szerepel. A cím után, zárójel nélkül következik a kötet szerkesztőjének neve, előtte a Szerk. szócska áll, ha az idézett kötet magyar nyelvű; Ed., ha angol, olasz vagy latin; Éd., ha francia; Hrsg. vagy Hg. (= Herausgeber), ill. hrsg. vagy hg. (= herausgegeben), ha német nyelvű. Több szerkesztős angol könyvek idézésekor az Ed. helyett a többes számot jelző Eds. szócska áll. Több szerkesztő esetében azok neve között szóközzel is tagolt nagykötójelet van (nem vessző).

A kiadás helye, a kiadás éve e sorrendben következnek, közöttük vessző áll. A kiadás helyét mindig eredeti nyelven és teljes egészében ki kell írni (pl. Wien vagy Budapest). A kiadó nevét csak akkor kell megadni, ha az valamilyen szempont miatt feltétlenül szükséges (hely nélkül, csak kiadóval megjelent kötetek stb.) – ekkor a kiadás helye és a kiadás éve közé, vesszővel elválasztva kerül.

Az idézett könyvet magában foglaló könyvsorozat címét és sorszámát a kiadás helyét megelőzően zárójelben kérjük. A könyvsorozat szerkesztőjének nevét csak akkor kell megadni, ha a hivatkozott könyv címnyegyedében kiemelten szerepel.

Folyóiratok esetében a folyóirat kurzívval szedett neve után vessző következik, majd álló betűvel szedve az évfolyam, mögötte zárójelben megadva a megjelenés éve, végül a folyóirat száma következik.

Ezután az idézett lapszámok következnek, amelyek után az o. rövidítés áll. Több egymást követő lapra hivatkozás esetén közéjük nagykötójelet kell tenni (93–97. o.) – kérjük, erre külön figyeljenek –, több egymással nem érintkező lapszám esetén ezeket pont és vessző választja el, és az utolsó lapszám után is pont áll (33., 52., 97. o.).

A személynevek között a nagykötójelet szóközzel, városok esetében szorosan, azaz szóköz nélkül helyezzük el. Pl.: Kovács Tibor – Lengyel János, de Wien–Köln–Bonn.

Internetről levett anyagok esetén kérjük, adják meg a honlap pontos címét (linkjét) és a letöltés dátumát – pl. <https://www.uni-augsburg.de/de/> (A letöltés időpontja: 2020. január 1.).

PÉLDÁK:

<i>Bana – Katona</i> 2010–2012.	Franciák Magyarországon, 1809. Szerk. <i>Bana József – Katona Csaba</i> . I–II. k. Budapest–Győr, 2010–2012.
<i>Bona</i> 2018.	<i>Bona Gábor</i> : Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. Arcanum online. Budapest, 2018. https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/ (A letöltés időpontja: 2021. január 6.)
<i>Farkas</i> 2012.	<i>Farkas Katalin</i> : Perczel Mór az emigrációban. <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> , 125. (2012) 1. sz. 41–90. o.
<i>Ságvári</i> 2000.	<i>Ságvári György</i> : Katonaállítás, toborzás. In: Nagy képes millenniumi hadtörténet. Szerk. <i>Rác Árpád</i> . Budapest, 2000.
<i>Szabó</i> 2019.	<i>Szabó Péter</i> : Magyarok a Don-kanyarban. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története (1942–1943). Budapest, 2019.
<i>Tantner</i> 2007.	<i>Tantner, Anton</i> : Ordnung der Häuser, Beschreibung der Seelen. Hausnummerierung und Seelenkonskription in der Habsburgermonarchie. (Wiener Schriften zur Geschichte der Neuzeit, Nr. 4.) Innsbruck–Wien–Bozen, 2007.

Hadtörténelmi Közlemények Szerkesztősége